

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.57>

ВІННИК А.О.

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІнь БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ З МИТНИМИ ОРГАНАМИ ПРИ ЗАПОБІГАННІ ЕКОНОМІЧНИМ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ****REGARDING THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF LEGAL REGULATION
OF THE INTERACTION OF TERRITORIAL DEPARTMENTS OF THE BUREAU
OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE WITH CUSTOMS AUTHORITIE
IN PREVENTING ECONOMIC OFFENSES**

Актуальність статті полягає в тому, що результативність взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами, особливо за таким вузьким напрямом, як запобігання і протидія економічним правопорушенням, залежить не тільки від якісної організації такого співробітництва, але й правового регулювання спільної діяльності відомств. Зазначене, в тому числі, пов'язано із тим, що спільні організаційні заходи, а також проведення сумісних аналітичних, контрольних, оперативно-розшукових і процесуальних дій, може бути ефективним лише за умови чіткого нормативного визначення компетенції кожного суб'єкта, порядку обміну інформації між ними, форм і методів співпраці, процедур прийняття узгоджених рішень тощо, а відтак, правове регулювання у цьому контексті забезпечує впорядкованість міжвідомчих відносин, запобігає дублюванню повноважень і виникненню управлінських суперечностей. Мета статті полягає у необхідності визначити поняття правового регулювання взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами при запобіганні економічним правопорушенням. У роботі на основі комплексного аналізу наукових джерел досліджено зміст і сутність поняття «регулювання». Розкрито особливості правового регулювання як однієї з базових категорій юридичної науки. Сформульовано авторське визначення правового регулювання взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами під час запобігання економічним правопорушенням, а також визначено специфіку його змісту. Визначено загальні особливості притаманні правовому регулюванню, а саме: а) правове регулювання є цілеспрямованим, організуючим та упорядковуючим впливом права на суспільні відносини в різних сферах суспільного життя, який здійснюється за допомогою правових норм, прийнятих уповноваженими суб'єктами в установленому законодавством порядку, а також інших передбачених ними юридичних засобів; б) основною метою правового регулювання є впорядкування суспільних відносин і поведінки їх учасників відповідно до нормативно встановлених вимог; в) його зміст охоплює не лише встановлення правових норм, а й визначення правового статусу учасників відповідних правовідносин, розмежування їхньої компетенції, закріплення прав, обов'язків, форм, методів, процедур взаємодії та юридичних наслідків недотримання нормативних приписів; г) ефективність правового регулювання забезпечується можливістю застосування заходів державного примусу, характер, межі та особливості якого залежать від об'єкта і предмета правового регулювання. Зроблено висновок, що правове регулювання взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами під час запобігання економічним правопорушенням слід розуміти як цілеспрямований, організуючий та упорядковуючий вплив норм права на суспільні відносини, що виникають

© ВІННИК А.О. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)
<https://orcid.org/0009-0003-7723-7299>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

у процесі забезпечення економічної безпеки та запобігання економічним правопорушенням, а також на поведінку їх учасників шляхом нормативного визначення їхнього правового статусу, повноважень, порядку взаємодії та інших юридичних засобів, необхідних для досягнення відповідної мети.

Ключові слова: економічна безпека, Бюро економічної безпеки, митні органи, правове регулювання, взаємодія, економічні правопорушення.

The relevance of the article lies in the fact that the effectiveness of the interaction of the territorial departments of the Bureau of Economic Security of Ukraine with customs authorities, especially in such a narrow direction as the prevention and counteraction to economic offenses, depends not only on the high-quality organization of such cooperation, but also on the legal regulation of the joint activities of the departments. This is due, among other things, to the fact that joint organizational measures, as well as the conduct of joint analytical, control, operational-search and procedural actions, can be effective only if there is a clear regulatory definition of the competence of each subject, the procedure for exchanging information between them, forms and methods of cooperation, procedures for making agreed decisions, etc., and therefore, legal regulation in this context ensures the orderliness of interdepartmental relations, prevents duplication of powers and the emergence of administrative contradictions. The purpose of the article is to define the concept of legal regulation of the interaction of the territorial departments of the Bureau of Economic Security of Ukraine with customs authorities in the prevention of economic offenses. The work, based on a comprehensive analysis of scientific sources, explores the content and essence of the concept of "regulation". The features of legal regulation as one of the basic categories of legal science are revealed. The author's definition of legal regulation of the interaction of territorial departments of the Bureau of Economic Security of Ukraine with customs authorities during the prevention of economic offenses is formulated, and the specifics of its content are also determined. The general features inherent in legal regulation are determined, namely: a) legal regulation is a purposeful, organizing and regulating influence of law on social relations in various spheres of social life, which is carried out using legal norms adopted by authorized entities in the manner established by law, as well as other legal means provided for by them; b) the main purpose of legal regulation is to regulate social relations and the behavior of their participants in accordance with regulatory requirements; c) its content includes not only the establishment of legal norms, but also the determination of the legal status of the participants in the relevant legal relations, the delimitation of their competence, the consolidation of rights, obligations, forms, methods, procedures of interaction and the legal consequences of non-compliance with regulatory requirements; d) the effectiveness of legal regulation is ensured by the possibility of applying measures of state coercion, the nature, limits and features of which depend on the object and subject of legal regulation. It is concluded that the legal regulation of the interaction of the territorial departments of the Bureau of Economic Security of Ukraine with customs authorities during the prevention of economic offenses should be understood as a purposeful, organizing and regulating influence of legal norms on social relations arising in the process of ensuring economic security and preventing economic offenses, as well as on the behavior of their participants through the normative definition of their legal status, powers, procedure for interaction and other legal means necessary to achieve the relevant goal.

Key words: economic security, Bureau of Economic Security, customs authorities, legal regulation, interaction, economic offenses.

Актуальність теми. Результативність взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами, особливо за таким вузьким напрямом, як запобігання і протидія економічним правопорушенням, залежить не тільки від якісної організації такого співробітництва, але й правового регулювання спільної діяльності відомств. Зазначене, в тому числі, пов'язано із тим, що спільні організаційні заходи, а також проведення сумісних аналітичних, контрольних, оперативно-розшукових і процесуальних дій, може бути ефективним лише за умови чіткого нормативного визначення компетенції кожного суб'єкта, порядку обміну інформації між ними, форм і методів співпраці, процедур прийняття узгоджених рішень тощо, а відтак, правове регулювання у цьому контексті забезпечує впорядкованість міжвідомчих відносин, запобігає дублюванню повноважень і виникненню управлінських суперечностей.

Стан дослідження проблеми. Правове регулювання виступає однією із фундаментальних категорій вітчизняної юриспруденції. Огляду її змісту та визначенню поняття присвячували

роботи такі видатні науковці, як: І.П. Голосніченко, А.Т. Комзюк, М.М. Марченко, П.М. Рабінович, І.М. Шопіна та інші. Втім, як правило, вчені намагаються побудувати загальні теоретичні обриси категорії, нехтуючи розкриттям специфіки останньої в аспекті конкретних сфер суспільних відносин.

Саме тому метою статті є: визначити поняття правового регулювання взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами при запобіганні економічним правопорушенням.

Виклад основного матеріалу. Поняття «регулювання» походить від латинського «regulo» (улаштовувати, упорядковувати, встановлювати), що значить: 1) дія в значенні регулювати: а) впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; б) домагатися нормальної роботи машини, установки, механізму тощо; в) забезпечувати злагожену взаємодію складових частин, деталей; д) зменшувати або збільшувати швидкість, величину і таке інше, досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого-небудь; 2) керування, що полягає у забезпеченні наближення значень параметрів об'єкта керування до заданих значень; 3) сукупність процесів, спрямованих на підтримку певної структури біологічної системи для забезпечення необхідних режимів її функціонування і таке інше [1, с.120]. Тож, регулювання – це діяльність або ж процес із впорядкування, організації роботи якогось об'єкта, чинення на нього впливу, створення умов його функціонування тощо. Дане поняття має міжгалузеве значення та використовується для характеристики різноманітних категорій. Наприклад, в економіці існує явище фінансового регулювання, що являє собою систему впливу держави на фінансові процеси у суспільстві. Його складовими виступають фінансове планування, стимулювання та контроль. В першому випадку мова йде про сукупність показників та методів оцінки стану фінансів держави та інших економічних суб'єктів з метою виявлення можливостей збільшення фінансових ресурсів та їхнього ефективного використання. Стимулювання – це забезпечення розвитку тих процесів і явищ, які мають пріоритетне значення для країни, за допомогою податкових пільг, податкових кредитів тощо. В свою чергу, фінансовий контроль передбачає діяльність, яка реалізується через систему спостережень і перевірки законності процесів створення і ефективності використання грошових фондів економічних суб'єктів [2, с.34].

В соціології вироблено категорію «соціальне регулювання», що означає здійснюваний за допомогою системи спеціальних засобів вплив суспільства на поведінку окремих індивідів суб'єктів з метою упорядкування відносин та забезпечення соціального компромісу [3, с.255]. Натомість, Юридична енциклопедія визначає державне регулювання як здійснення державою комплексних заходів (організаційних, правових, економічних тощо) у сфері соціальних, економічних, політичних, духовних та інших суспільних процесів з метою їх упорядкування, встановлення загальних правил і норм суспільної поведінки, а також запобігання негативним явищам в суспільстві. За своєю змістовою сутністю державне регулювання ширше, ніж поняття державне управління, оскільки останнє для досягнення своїх цілей застосовує насамперед адміністративні методи [4, с.118].

В юридичній науці регулювання посідає місце однієї з центральних правових категорій. При цьому, її зміст зумовлено закономірностями функціонування правової системи та необхідністю підтримки належного правового порядку в країні. З цього приводу досить точно зауважує М.В. Цвік, який вказує, що центральними умовами існування та гармонійного розвитку кожного суспільства є узгодження інтересів різних його членів, встановлення і підтримання у стосунках між ними певного порядку. Зазначені функції виконуються спеціально пристосованим до особливостей суспільного буття механізмом правового регулювання [5, с.404].

Що стосується змісту категорії, то вона сприймається і дефінується в науковій літературі по-різному. Наприклад, правове регулювання відповідно до Великої української енциклопедії – це один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави, є різновидом соціального регулювання [6, с.116]. В свою чергу, у Популярній юридичній енциклопедії правове регулювання – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також впливу на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів тощо [7, с.369].

Питанню змісту та сутності правового регулювання присвячено цілу низку авторських монографій, дисертацій, наукових статей тощо. Наприклад, В.В. Копейчиков доходить висновку, що правове регулювання є діє права на суспільні відносини за допомогою певних юридичних засобів, насамперед норм права. Як предмет практичної дії категорії вчений описує найважливіші для держави, об'єднань людей і конкретних осіб суспільні відносини, що об'єктивно потребують і піддаються юридичному регулюванню і сторони яких виступають їх свідомими та вольовими учасниками [8, с.217-218]. За визначенням Д.М. Величко правовим регулюванням слід визначити впорядкування суспільних відносин, їх охорона, закріплення та розвиток за допомогою права. Об'єктом правового регулювання, на його думку, виступають суспільні відносини, оскільки на них здійснюється вплив за допомогою права,

а предметом правового регулювання виступає вже безпосередньо те, з приводу чого виникають дані суспільні відносини [9, с.9]. В свою чергу, в тлумаченні Л.О. Макаренко правове регулювання постає як «аспект дії права» в результаті якого формується юридична основа та визначають орієнтири для організації діяльності суб'єктів права. Регулювання, підкреслює вчена, охоплює спеціальну діяльність держави, пов'язану з виробленням правових приписів та визначенням механізму їх реалізації, а також з діяльністю учасників суспільних відносин, що реалізують правові приписи та узгоджують свою поведінку з правом [10, с.11]. С.О. Погрібний зводить зміст категорії до діяльності певного суб'єкта зі створення норм права, приписам яких має відповідати поведінка учасників правовідносин, відносно яких дія останніх звертається [11, с.39].

Одним з найбільш комплексних є визначення правового регулювання запропоноване Р.Б. Топлевським та Н.В. Федіним, згідно до якого – це впорядкування суспільних відносин за допомогою спеціальних правових засобів та форм, здійснюване суб'єктами правотворчості. При цьому, автори наголошують, що категорія не має всеосяжний характер та не поширюється на кожну без виключення складову суспільного життя. Так, наприклад, за межами правового регулювання залишаються відносини дружби і любові, процеси виробництва тощо, оскільки всі вони упорядковуються за допомогою інших соціальних регуляторів. Звідси, сфера правового регулювання – це частина суспільного життя, яка може бути врегульована за допомогою правових норм. Ключовими ознаками категорії автори виділяють наступне: по-перше, її пов'язано з реальними відносинами; по-друге, правове регулювання цілеспрямоване та систематизоване; по-третє, головна мета категорії – впорядкування суспільних відносин та поведінки їх учасників; по-четверте, реалізується через використання спеціально уповноваженими суб'єктами спеціальних правових засобів [12, с.237-238].

Згідно до висновків запропонованих в роботі В.В. Галуцько та В.К. Шкарупи, правове регулювання виступає підвидом регулювання соціального, що виникає разом із соціальним розмежуванням суспільства, зародженням держави. Воно спрямоване на впорядкування найважливіших суспільних відносин і здійснюється за допомогою системи специфічних юридичних засобів. Правове регулювання здійснюється як за допомогою загальнообов'язкових правил поведінки – правових норм, так і за допомогою індивідуальних рішень правового характеру. Право з'являється як результат об'єктивних потреб суспільства, в якому виникають внутрішні суперечності, що не можуть долатись вже ним самим самостійно. Своїм регулюючим впливом право забезпечує організованість, стабільність і порядок у суспільстві. За допомогою права в суспільстві розв'язуються соціальні конфлікти і протиріччя. Право несе в суспільство інформацію про добро і справедливість, витісняє із суспільства шкідливі для нього відносини. Право служить мірою суспільної й особистої свободи. Адже в суспільстві немає і бути не може безмежної свободи. Свобода без меж – це свавілля, всюдозволеність. У межах права, правових норм люди, їхні об'єднання та організації можуть діяти вільно. Таким чином, в умовах соціально неоднорідного суспільства право виконує важливу і необхідну функцію узгодження різних інтересів людей, їхніх об'єднань, суспільства в цілому, надання суспільним відносинам ознак стабільності, впорядкованості за допомогою специфічних юридичних засобів [13, с.34].

Доцільно також висвітлити науковий підхід запропонований в роботі А.М. Куліша, який довів, що правове регулювання – це здійснюваний в інтересах суспільства за допомогою норм права вплив на поведінку учасників суспільних відносин з метою встановлення й упорядкування останніх. Правове регулювання в різних сферах суспільного життя має свої особливості та специфічне вираження. На його погляд, сфера правового регулювання має обіймати такі відносини, що мають наступні ознаки: а) це відносини, в яких знаходять віддзеркалення як індивідуальні інтереси членів суспільства, так і загально-соціальні інтереси; б) в цих відносинах реалізуються взаємні інтереси їх учасників, кожний з котрих йде на певне обмеження своїх інтересів заради задоволення інтересів іншого; в) ці відношення будуються на підставі згоди виконувати певні правила, визнання обов'язковості цих правил; г) такі відносини вимагають дотримання правил, обов'язковості яких підкріплена достатньо дієвою силою. Значну увагу вчений приділяє методу правового регулювання, як основного рушійного елементу механізму його дії. На думку автора це сукупність способів впливу норм даної галузі права на поведінку людей, на врегульовані цією галуззю суспільні відносини. Метод правового регулювання обіймає наступні елементи: 1) специфічний спосіб взаємозв'язку прав і обов'язків між учасниками правовідносин; 2) ту або іншу сукупність юридичних фактів, які є підставою виникнення, зміни чи припинення правовідносин; 3) особливі способи формування змісту прав і обов'язків суб'єктів права; 4) санкції, способи і процедури їх застосування [14, с.58-60].

Висновки. Аналіз наукових підходів дає можливість виділити загальні особливості притаманні правовому регулюванню: а) правове регулювання є цілеспрямованим, організуючим та упорядковуючим впливом права на суспільні відносини в різних сферах суспільного життя, який здійснюється за допомогою правових норм, прийнятих уповноваженими суб'єктами в установленому законодавством порядку, а також інших передбачених ними юридичних засобів; б) основною метою правового регулювання є впорядкування суспільних відносин і поведінки їх учасників

відповідно до нормативно встановлених вимог; в) його зміст охоплює не лише встановлення правових норм, а й визначення правового статусу учасників відповідних правовідносин, розмежування їхньої компетенції, закріплення прав, обов'язків, форм, методів, процедур взаємодії та юридичних наслідків недотримання нормативних приписів; г) ефективність правового регулювання забезпечується можливістю застосування заходів державного примусу, характер, межі та особливості якого залежать від об'єкта і предмета правового регулювання.

З урахуванням наведених особливостей, можемо дійти до висновку, що правове регулювання взаємодії територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України з митними органами під час запобігання економічним правопорушенням слід розуміти як цілеспрямований, організуючий та упорядковуючий вплив норм права на суспільні відносини, що виникають у процесі забезпечення економічної безпеки та запобігання економічним правопорушенням, а також на поведінку їх учасників шляхом нормативного визначення їхнього правового статусу, повноважень, порядку взаємодії та інших юридичних засобів, необхідних для досягнення відповідної мети.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Стукало Н.В., Литвин М.В., Деркач М.І. Глобальні фінанси: Навч. посіб. Дніпропетровськ, 2014. 1092 с.
3. Теорія держави і права. Академічний курс. За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. Т.2 К.: Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1999. 744 с.
5. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.
6. Велика українська енциклопедія. тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки». Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.
7. Популярна юридична енциклопедія I Кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Головченко... В. С. Ковальський (кер.) та ін. К.: Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
8. Загальна теорія держави і права. За ред. В. В. Копейчикова. К.: Юрінком, 1997. 320 с.
9. Величко Д.М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.05. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2005. 22 с.
10. Макаренко Л.О. Теоретичні закономірності дії правових приписів: автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2004. 16 с.
11. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: автореф... д.ю.н. :12.00.03. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2009. 52 с.
12. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
13. Теорія держави і права: навчальний посібник. Авт.-упоряд. В. В. Галуцько, В. К. Шкарупа; За заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. 280 с.
14. Куліш А.М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2003. 177 с.

Дата першого надходження статті до видання: 13.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025